

6/2-92

101215

EN SKJEBNESVANGER UNNLATELSE

Av John Sand

"Kong Haakon brukte det uttrykk at Koht hadde "stukket i lommen" de telegrammer han hadde fått før den 9. april 1940 og som inneholdt varslene om tyskernes aksjon." (Professor Frede Castberg i dagboksoppteegnelse 11.1. 1945)

I den senere tid har vi som kjent sett flere eksempler på at statsråder har forsømt sine plikter med å gi Stortinget informasjon i rett tid.

I norsk historie finnes et skremmende eksempel på hvilke skjebnesvangre følger det kan få når en statsråd unnlater å gi Stortinget viktige informasjon som vedkommende statsråd hadde mottatt.

I dagene før 9. april 1940 kom det til utenriksminister Halvdan Koht en rekke meldinger, i hovedsak fra Berlin-legasjonen, med alarmerende rapporter om bl.a. tyske troppeinnskipninger.

I okkupasjonstiden ble det av bl.a. Nygaardsvold stemplet som løgn og oppspinn at slike varsler kom Koht i hende. Men i brev av 17.4.41. til statsråd Frihagen i Stockholm skriver Nygaardsvold "jo, vi mottok varsler både den 1., den 4., to ganger den 5., den 6., 7. og 8. april."

Et av de alvorligste advarsler kom om ettermiddagen den 7. april 1940. Om dette forteller daværende sekretær i UD, Gudrun Martius, (senere fru Ræder) :

"Hele søndag 7. april var jeg vakthavende sekretær i chifferkontoret. Om ettermiddagen kom det telefon fra legasjonen i Berlin, og sendemann Scheel dikterte meg et telegram i kode som jeg løste. Det hadde for meg, sensasjonelle innhold."

"Det opplyses fra pålitelig hold om troppe-transport, nevnt i min rapport 611, at 18 a 20 skip på en samlet tonnasje av 150.000 tonn har gått ut fra Stettin med vestlig kurs natt til 5. april ..."

Frk. Martius som ble meget oppskaket over meldingen, ringte med en gang til Koht som var hjemme på Lysaker. Hun refererte meldingen og har senere fortalt at Koht tok denne oppsiktsvekkende rapport med stor ro. I boken "Liv og drøm" skriver Johan Hambro s. 209 :

"Koht fant ingen grunn til å varsle Stortingets president eller Utenrikskomiteen om denne truende melding fra Berlin."

Side 208 i samme bok opplyser Hambro :

"Det var ikke bare overfor Stortinget Koht tidde."

Etter å ha oppsummert de mange meldinger som kom til Koht, konstaterer den franske historiker professor Kersaudy i "Kappløpet om Norge" s. 58 :

"Så underlig det høres fant ikke den norske regjering det nødvendig å mobilisere landets forsvar, selv etter å ha mottatt så alarmerende meldinger."

Hva ville ha skjedd dersom Koht hadde informert Utenrikskomiteen om de varsler han hadde mottatt ? "Da ville ikke Sven Nielsen, Jon Sundbye og Hambro latt tingene gå upåvirket hen" Skriver Harald Berntsen i " I Malstrømmen" side 573.

Men ville en mobilisering i de første april dager 1940 - slik som generalstabsjef Hatledal så energisk gikk inn for - ha spilt noen rolle ? Jeg lar de sakkyndige svare. De ledende tyske generaler Keitel og Jodl sa begge under Nürnberg-saken, at hvis norske tropper hadde vært på plass i rett tid, ville operasjonen ha støtt på meget store vanskeligheter. Marskalk Mannerheim uttaler det samme i sin bok "Minnen" Den danske kommandørkaptein Kjølsten uttaler; "Hvis Norge blot havde mobiliseret i Tide, ville det ikke alene ha vanskeliggjort den tyske Operationsplans Udførelse, men hele den militære Operation mod Norge vilde i saa fald efter all Sannsynlighed næppe være bragt til Udførelse."

I "Veien mot katastrofen" skriver general Lindbäck- Larsen: " Dersom Norge hadde mobilisert i tide så ville tanken på å angripe Norge våren 1940 overhodet ikke blitt aktuell, og slett ikke på tysk side ...det er endog ikke utenkelig at angrepet ville blitt oppgitt om vi hadde mobilisert i dagene omkring 1.april."

Yngre lesere vil vel spørre: Hvilke følger fikk det for Koht at han hadde for-tiet overfor Stortinget at så mange alarmerende meldinger strømmet inn ?

Svaret er Ingen. "Koht la skylden på Ulrich Stang" opplyser dr. John Midgaard i "9. april" Stang var legasjonsråd i Berlin. I 1941 meldte han seg inn i nS og stod dermed laglig til for hugg. Han ble tiltalt for tjenesteforsømmelse som legasjonsråd. Han ble frikjent for dette. Likevel ble han av Høyesterett dømt til 8 år, tiltross for at det kun var medlemskapet og noen avisartikler fra 1942 som ble stående igjen.

Redaktør Arve Solstad skrev nylig om Koht: "Der mannen hadde godt minne." Og det er nok riktig. Men Koht hadde samtidig en sjelden høyt utviklet evne til å for-trengte realiteter.